

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יט, תשכ"ח

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

דוגמה של דיסימילציה בעברית המדוברת

מלת אצל אין ממנה במקרא אלא צורות אלו בלבד:
 אצל, אצלי, אצלו, אצלה, אצלם. במשנה נוספה צורת אצלנו
 (כתובות יב ג). צורת הנוכח אצלך נמצאת במקורות בלתי
 מנוקדים (ספר בן־סירא, תוספתא, מכילתא). שאר הצורות
 אין המילונים מביאים להן עדות מן המקורות.

אין ספק כי נטייתה של מלת אצל בכינויים החבורים
 היא כנטיית כל שם שהוא בעברית, וצודקים בעלי המילונים
 ומחברי הדקדוקים בהורותם אצלך, אצלך, אצלכם וכיו"ב.
 והנה, בפי דוברי עברית רבים אפשר לשמוע ארבע
 צורות של מלת אצל, הסוטות מן הנורמה: אצלך, אצלנו,
 אצלכם, אצלם. סטיות אלו הן תוצאה של היקש (אנאלוגיה)
 לנטיית המלה ל: לך, לנו, לכם, להם. היקש זה מוסבר בכך
 שמלת ל היא אחת המלים השכיחות ביותר בלשון העברית.
 המתמיה הוא שמספר האומרים אצלכם גדול, לפי
 התרשמותי, פי כמה ממספרם של האומרים אצלך, אצלנו,
 אצלם. זו גם הסיבה ששלוש הצורות הללו צורמות, לדעתך,
 את אחניהם של יודעי דקדוק הרבה יותר מאשר הצורה אצלכם.
 מה טעם פעלה האנאלוגיה פעולה יתירה בצורה זו דווקא?
 אין להניח כי מהעדר הצורה אצלכם במקורות
 הקלאסיים חשופה היא להשפעת האנאלוגיה יותר מאשר
 הצורות אצלנו ואצלם, הנמצאות במקרא ובמשנה. הרי גם

הצורה אֶצְלְךָ אינה נמצאת במקורות אלו. ההיקש למלת ל פועל את פעולתו על מלת אֶצְל במידה שווה בכל צורות נטייתה, וכנגדו מתייזב כוחו המרתיע של הדקדוק הנורמאטיבי. אולם בעוד הדקדוק זוכה להצלחה יחסית בצורת הנוכחת, בצורת המדברים ובצורת הנסתרים, הרי הוא נכשל בקרב על צורת הנוכחים. סיבת הכישלון נעוצה בכוחות הבלתי שווים שבשני צדי המערכה: מכאן הדקדוק הנלחם למען אצלכם, ומכאן כוחו של ההיקש (לכם — אצלכם) וכוחה המונע של הדיסימילציה.

הצורה התקינה אצלכם נהגית בפי דוברי עברית בשלוש תנועות, שאיכותן אחת e. הרצון להימנע מצורה שכל תנועותיה דומות (eclexem) מסייע לאנאלוגיה לשמור על כיבושה ולהדוף את השתערות הדקדוק.

יש דיסימילציה הגורמת שינוי ויש דיסימילציה המונעת דימוי. בכוח הדיסימילציה מהסוג הראשון נוצרו במקרא צרופים, כגון: אנה ואנה (במקום אנה ואנה), פדנה ארם (במקום פדנה ארם) וכיו"ב. בכוח הדיסימילציה מהסוג השני נתקיימה תנועת המ"ם במשקל מפעל, כגון משפר (מ"ב יט, ג; ישע' לו, ג), בעוד היא נשתנתה בצורת הנסמך משפר (הושע יג, יג), שכן חירק וצירי תנועות קרובות הן ביסודן.

הדוגמה שלפנינו, "אצלכם", שייכת לסוג הדיסימילציה המונעת דימוי תנועות.